

Грималюк Д.Б.
Заклад вищої освіти «Університет Короля Данила»
Науковий керівник: Луцький Р. П.,
доктор юридичних наук, професор,
директор Науково-дослідного інституту
імені Академіка Івана Луцького
Університету Короля Данила
м. Івано-Франківськ

ПРАВОВИЙ СТАТУС ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [2].

Наразі в Україні запроваджено воєнний стан у зв'язку з яким на території країни діє низка обмежень та заборон, зокрема, введена комендантська година, обмежено право на виїзд військовозобов'язаних чоловіків, діє заборона на проведення виборів тощо [1].

Правовою основою введення воєнного стану є Конституція України, Закон України Про правовий режим воєнного стану та указ Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях, затверджений Верховною Радою України.

24 лютого 2022 року у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України Указом Президента України № 64/2022 введено воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 днів [2].

Згідно з 64 статтею II розділу про «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина» Конституції України, конституційні права і свободи людини та громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України.

Воєнний стан, відповідно до законів «Про оборону України» та «Правовий режим воєнного стану», – це особливий правовий режим, який передбачає надання відповідним органом державної влади повноважень для відвернення загрози, а також тимчасове обмеження конституційних прав та свобод для громадян та юридичних осіб на території всієї країни або окремих її частинах без обмежень на кількість продовжень особливого стану.

При цьому серед прав, що можуть бути обмежені:

- право на вільне пересування (закриті кордони, комендантська година тощо);
- право на вільний вибір праці (залучення до суспільно-корисних робіт, впровадження трудової повинності тощо);
- право на участь в управлінні державними справами (під заборонаю вибори, референдуми тощо).

Крім цього, законодавством передбачено, що під час дії воєнного стану можливе втручання в особисте життя: контроль засобів зв'язку, перевірка речей, документів, житла тощо [1].

Отже, вказані заходи повинні бути проведені у відповідності із чинним законодавством і не можуть суттєво обмежувати основоположні права громадян. Крім цього, будь-які обмеження повинні бути співмірними з цілями, які вони переслідують.

Конституція України як основний гарант забезпечення і захисту прав і свобод громадян містить перелік прав, які не можуть обмежуватися навіть в період дії воєнного стану. Зокрема:

- не може бути обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками;

- громадяни України не можуть бути позбавлені громадянства і права змінити громадянство;

- не можуть бути порушеними невід’ємне право на життя; на повагу до гідності, на свободу та особисту недоторканність;

- не підлягає обмеженню право направляти індивідуальні або колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади та місцевого самоврядування;

- не можуть бути обмеженими право на житло, на шлюб і рівні права та обов’язки в шлюбі і сім’ї;

- неприпустимим є порушення рівності дітей у своїх правах незалежно від походження;

- не підлягає обмеженню право на захист прав і свобод у суді; на відшкодування коштами держави або органів місцевого самоврядування матеріальної і моральної шкоди, заподіяної незаконними рішеннями органів державної влади;

- не може бути обмеженим право на професійну правничу допомогу; право не притягуватися двічі до юридичної відповідальності одного виду за одне і те ж правопорушення; презумпція невинуватості; право на захист і відмову свідчити або давати пояснення чи показання щодо себе, членів сім’ї або близьких родичів, коло яких визначено законом.

Крім того, Закон України № 389-VIII закріплює гарантію дотримання таких стандартів, як мінімальна заробітна плата, мінімальний строк відпустки та час відпочинку між змінами на час залучення громадян до виконання трудової повинності та відшкодування вартості майна у разі його примусового відчуження.

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» примусове відчуження майна в умовах правового режиму воєнного стану може здійснюватися з попереднім повним відшкодуванням його вартості. У разі неможливості попереднього повного відшкодування за примусово відчужене майно, таке майно примусово відчужується з наступним повним відшкодуванням його вартості. Майно, що підлягає примусовому відчуженню обов’язково оцінюється у порядку, встановленому законодавством. Саме завдяки цій і можливе повне відшкодування його вартості власнику [4].

Правосуддя на території, на якій введено воєнний стан, здійснюється лише судами. На цій території діють суди, створені відповідно до Конституції України. Скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства забороняється. У разі неможливості здійснювати правосуддя судами, які діють на території, на якій введено воєнний стан, законами України може бути змінена територіальна підсудність судових справ, що розглядаються в цих судах, або в установленому законом порядку змінено місцезнаходження судів (стаття 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану»). Створення надзвичайних та особливих судів не допускається [3].

Список використаних джерел:

1. Які права громадян не можуть обмежуватись під час воєнного стану? URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/3242/what-rights-of-citizens-cannot-be-restricted-during-martial-law>
2. Права і свободи громадян в умовах воєнного стану. URL: <https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php>
3. Правовий режим Воєнного стану. URL: <https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php>
4. Права людини і громадянина під час воєнного стану. URL: <http://legalclinic.nlu.edu.ua/2022/05/06/prava-lyudyny-i-gromadyanyna-pid-chas-diyi-voyennogo-stanu/>